

DOI: 10.31359/2411-5584-2022-48-1-29
УДК 338.45:622(477)

В. В. ДМИТРУК

здобувач наукового ступеня доктора філософії,
аспірант кафедри загальної, інженерної геології
та гідрогеології Івано-Франківського
національного технічного університету нафти
і газу,

Україна, м. Івано-Франківськ

e-mail: vitaliidmitruk@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0822-8152>

В. В. ГУМЕНЮК

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри загальної, інженерної
геології та гідрогеології Івано-Франківського
національного технічного університету нафти
і газу,

Україна, м. Івано-Франківськ

e-mail: volodymyr.humeniuk@nung.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8493-4470>

ГЕНЕЗИС ЦІННІСНО ЗОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ: МІЖДИСЦИПЛІНАРНИЙ І ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТИ¹

У статті висвітлюються питання зародження і розвитку ціннісно зорієнтованого управління в умовах суспільно-економічних трансформацій. Проведено ретроспективний аналіз, окреслено основні етапи становлення ціннісно зорієнтованого управління на підприємствах. Досліджено інтеграційні тенденції розвитку ціннісно зорієнтованого управління з урахуванням процесного, системного, міждисциплінарного та галузевого підходів.

Ключові слова: цінності, менеджмент, нафтогазовидобувні підприємства, ціннісно зорієнтоване управління, ефективність.

JEL Classification: B40, D46, F29, G32, L71.

¹ © Дмитрук В. В., Гуменюк В. В., 2022. Стаття публікується на умовах ліцензії Creative Commons – Attribution 4.0 International (CC BY 4.0).

Статтю розміщено на сайті збірника: <http://econtlaw.nlu.edu.ua>.

Постановка проблеми. Дослідження генезису ціннісно зорієнтованого управління має ознаки міждисциплінарності, вимагає переосмислення існуючих підходів, компаративного аналізу парадигм менеджменту, що знайшли поширення в теорії і практиці управління підприємствами з різних секторів економіки, промислового виробництва, оборонного комплексу, нафтогазовидобування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У переліку сучасних досліджень і публікацій чільне місце займають наукові праці, що розкривають різні аспекти ціннісно зорієнтованого управління: О. Замазій (O. Zamazii) (концепції, технології, стратегії) [1], М. Сагайдака (M. Sahaidak), Є. Смирнова (Ye. Smirnov), М. Теплюк (M. Terliuk) (особливості реалізації в транснаціональних корпораціях) [2], В. Дихановського (V. Dykhanovskyi), А. Русевич (A. Rusevych), Б. Еггінтона (B. Egginton) (планування розвитку озброєння) [3], Гасанудіна (Hasanudin), А. Нурвуландарі (A. Nurwulandari), І. Адняни (I. Adnyana), Н. Ловіани (N. Loviana) (дослідження впливу власності й фінансових результатів діяльності нафтогазовидобувних компаній) [4], О. Трубенка (O. Trubenko) та ін. (у контексті врахування особливостей геологічної будови газового родовища) [5].

Визнаючи незаперечну наукову і практичну значущість проведених досліджень, вважаємо, що саме питання генезису ціннісно зорієнтованого управління в міждисциплінарному й галузевому контекстах залишаються недостатньо опрацьованими як на теоретичному, так і на прикладному рівнях і потребують окремого поглибленого дослідження.

Формулювання цілей. Мета статті – комплексний аналіз генезису ціннісно зорієнтованого управління. Досягнення мети передбачає виконання конкретних завдань: ідентифікації ціннісного підходу на міждисциплінарному рівні наукового пізнання; проведення компаративного аналізу генезису ціннісного управління, виявлення його галузевих особливостей з урахуванням факторів технічних і технологічних змін; формулювання концептуальних узагальнень щодо етапів становлення ціннісно зорієнтованого управління.

Виклад основного матеріалу. Безперервні нелінійні зміни та невизначеність змушують науковців і практиків з менеджменту звертатися до більш фундаментальних категорій, до яких належить «цінності». В концептуальному вимірі проблема цінностей у найбільш загальному вираженні охоплюється філософськими дослідженнями, які становлять теоретичну основу наукового пізнання і формують методологічну базу управлінської науки.

У філософському енциклопедичному словнику НАН України зазначено, що цінності відіграють важливу роль у перетворенні реальності, є передумо-

вою активності, забезпечують граничні підстави для мотивації та діяльності. «Цінність – термін, що позначає належне та бажане...» [6, с. 707–708].

На аксіологічному рівні розвитку філософських досліджень (вчення про цінності, що сформувалося на початку ХХ ст.) цінності розглядаються як нормативна категорія, яка розкриває суть речей та явищ, що здатні задовольнити потреби людини і суспільства [7, с. 16–17].

У сучасних умовах існує суспільне замовлення на конструктивну аксіологію, яка б займалася не тільки критикою, але й корекцією і конструюванням ціннісних засад. Відповідно до конструктивного підходу використання поняття «цінність» обґрунтовується практично у всіх сферах людського пізнання та діяльності. При цьому цінність як значущість виявляється в момент взаємодії суб'єкта й об'єкта [8, с. 11–13]. Визнати цінність означає врахувати її при прийнятті рішень, бути схильним висунути її як твердження, впливати на вибір, керуючи собою та іншими людьми [9, р. 390].

На стику філософських і соціологічних досліджень Т. Парсонс (T. Parsons) та Е. Шилз (E. Shils) провели аналіз взаємозв'язку цінностей, мотивації та систем активності людини, що дало змогу сформулювати концепт ціннісних орієнтацій як взаємопов'язаних між собою та організованих у систему цінностей [10, р. 249].

Проведення фіксації існуючих цінностей М. Рокіч (M. Rokeach) вважав цілком можливим, акцентуючи на тому, що їх перелік є доволі обмеженим і вони повторюватимуться. Розроблена М. Рокічем класифікація цінностей за термінальними (цінності-цілі, що виражають мету, ідеали, сенс діяльності) та інструментальними (цінності-засоби, що пов'язані з переконаннями, доцільними способами, методами, діями, що використовуються для досягнення цілей) ознаками стала методологічним підґрунтям емпіричних досліджень та інструментом вимірювання цінностей для практиків і науковців [11].

Психологічну детермінанту генези цінностей розкриває А. Маслоу (A. Maslow), який вважає, що поняття «цінність» означає не що інше, як задоволення потреб людини відповідно до їх усталеної ієрархічної структури. Оскільки саме людські потреби є джерелом науки, ставлять перед нею цілі, відповідно задоволення цих потреб і є цінністю. У зазначеному контексті вчений провів типізацію цінностей на універсальні, що досягаються через задоволення базових потреб нижчого рівня (фізіологічні, безпеки, соціальні) і абсолютні цінності (самоактуалізація, самореалізація, продуктивність, творчі досягнення) в результаті реалізації потреб вищого рівня (поваги, самовираження) в ієрархічній структурі потреб людини [12, с. 245]. Цінності, на думку А. Маслоу, концентруються на досяжності кінцевих цілей, остаточній меті людських зусиль «The final goal of human effort» – стану, що відповідає

грецькому терміну «telos» – цілісність, коли покращення неможливе [13, с. 123, 144].

Енциклопедія інтегрованих комунікацій розкриває поняття цінностей через такі ключові характеристики, як важливість, значимість, користь, корисність, норми і переконання, повсякденні орієнтири у предметній і соціальній дійсності людини... [14, с. 278].

Ш. Шварц (Sh. Schwartz) характеризує цінності як усвідомлені потреби й наводить ряд характерних ознак, що висвітлюють різні концептуальні підходи до розкриття багатогранної природи цінностей:

- мають стійкий характер і проявляються як переконання;
- виявляють належність до бажаних цілей, які спонукають до дій;
- виходять за межі конкретних дій і ситуацій;
- виконують роль стандартів або критеріїв;
- мають ієрархічну природу впорядковуватися за важливістю;
- можливість досягнення керованої дії кількома цінностями і компромісу між конкуруючими цінностями [15, р. 3–4].

У наукових дослідженнях майже до ХХ ст. концептуальні підходи до аналізу економічної природи цінності ґрунтовно не розроблялися, натомість у центрі уваги вчених перебувала вартість (англ. *value*) як «економічна категорія, що виражає втілену й уречевлену суспільно необхідну працю» [16, с. 36].

У зв'язку з формуванням переважаючого суспільного ладу, що базувався на принципах приватної власності, підприємницької ініціативи, підвищення ефективності використання трудових, економічних і фінансових ресурсів для максимізації капіталу власників підприємств, відбувається формулювання трудової теорії вартості, яка пояснювала процес його нагромадження.

А. Сміт (A. Smith) у книзі «Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй», аналізуючи суть поняття «цінність», визначає умови її досягнення в міру користування певними благами: «Кожна людина є багатогою чи бідною залежно від того, якою мірою вона може користуватися предметами необхідності, зручності та задоволення» [17, с. 24].

На думку Д. Рікардо (D. Ricardo), існують певні нечисленні блага, цінність яких визначається виключно їх недостатньою кількістю або ж рідкісністю. Для цього вчений наводить показовий приклад: вартість корисних копалин буде коливатися внаслідок відкриття нових і більш багатих родовищ, однак такі відкриття рідкісні. Це означає, що хоча їх вплив і буде вагомим, однак короточасним. Тому такого типу блага мають цінність через обмежену наявність чи кількість, які не можна збільшити за допомогою праці [18, с. 36].

Дж. С. Міль (J. S. Mill) претендує на першість у розробленні концептуальних підходів щодо диференціації таких понять, як «цінність» і «вартість»

(приклад оцінки землі, що проводиться земельним агентом за умови вкладення грошей та здійснення робіт щодо її покращення) [19, с. 29]. Як послідовник теорії порівняльних переваг науковець виявляє залежність цінності окремих благ від їх споживчої вартості, еквівалентної вартості обміну, витрат на утримання робочої сили, фактора часу, належності власнику [19, с. 328]. Досліджуючи наукову проблематику міжнародної торгівлі [19, с. 335–345], учений не лише аналізує закономірності формування інтернаціональних вартостей, а й розкриває особливості міжнародних цінностей, які, на його думку, залежать від умов міжнародного обміну, можуть розподілятися нерівномірно (наводить приклад, коли більшість вигоди від взаємного обміну надходить одній стороні й здобувається цінність переваги, інша при цьому практично не отримує вигоди) [19, с. 350].

Представник австрійської економічної школи О. Бем-Баверк (Eugen von Böhm-Bawerk), пропагуючи теорію граничної корисності, спрямовану на захист капіталістичного устрою, зазначав, що цінність являє собою значущість, корисність, яку створюють блага, що призводять до підвищення благополуччя людини, якщо вона не може отримати цю користь за відсутності цих благ [20, с. 217].

М. Туган-Барановський (M. Tuhan-Baranovskyi) писав: «Ми цінуємо те, що нам корисне...», у тому числі й ті блага, які зі боку споживача не піддаються вартісній оцінці, однак є для нього «не тільки корисні, а навіть необхідні для життя». З урахуванням того, що «наше цінування керується корисністю», в міру задоволення потреби людини змінюватиметься корисність певних економічних благ аж до цілковитої втрати цінності [21, с. 104–105].

Хоча проблематика цінностей та пов'язаних із ними потреб, рішень і поведінки людей досліджувалася вченими з різних галузей наукових знань (філософії, соціології, психології, економіки й управління) і певні прояви використання ціннісного підходу мали місце в господарській практиці ще до початку XIX ст., однак в умовах функціонування економічних систем із домінуванням фізичної праці до початку другої фази промислової революції (1850 р.), яку характеризує перехід від використання вугілля як головного енергоносія до нафти, потреби в системному, організованому ціннісному управлінні не існувало. Нафтовидобувні компанії були відносно невеликими й нескладними господарськими системами для тогочасного менеджменту, а теоретичне підґрунтя і методологічна база ціннісно зорієнтованого управління залишалися нерозробленими.

Історичні матеріали конгресу США, що репрезентують становлення нафтогазової промисловості, систематизовано за двома періодами: 1. Стародавня історія до 1800 р. та 2. Пізня нова історія з XIX ст. [22].

Видобуток вуглеводнів має тривалу історію – від найпростіших, примітивних, що ґрунтувалися на пізнанні властивостей природних ресурсів і можливостях їх використання в господарських цілях до технологічно складних та інноваційних форм видобування нафти й газу. В Україні нафту вперше почали видобувати на Прикарпатті в XVI – на початку XVII ст. Уже в 1771 р. на території Східної Галичини відкрито і введено в експлуатацію Слобода-Рунгурське нафтове родовище, з якого видобуток сиріої нафти спочатку здійснювався за допомогою колодязів, а з середини 70-х років XIX ст. до 1944 р. – свердловинами завглибшки 200–300 метрів [23].

На міжнародному рівні початок сучасної нафтовидобувної ери пов'язують з іменем американського підприємця і нафтовика Е. Дрейка (E. Drake) і датою, коли він успішно завершив будівництво першої нафтової свердловини завглибшки 21 метр: 27 серпня 1859 р. Незважаючи на те, що інвестори відмовилися фінансувати розробку свердловини й партнери відвернулися від співпраці, Е. Дрейку вдалося досягнути поставленої мети. Роль особистих і професійних цінностей Е. Дрейка як тогочасного менеджера може бути оцінено через уміння залучити фінансові ресурси (отримав позику для завершення бурових робіт), проявити організаторські здібності, переконати зневірених працівників у результатах і продовжувати працю [24].

Можливості отримати економію на масштабах видобутку нафти стимулювали здійснення механізації бурових робіт, застосування прогресивних технічних рішень, поширення нововведень в управлінні діяльністю нафтогазовидобувних підприємств. У зв'язку зі зростанням господарських потреб на нафту і природний газ, розвитком науки і техніки вдосконалювалися технології видобутку й переробки вуглеводнів. Інтенсифікація видобутку вуглеводнів супроводжувалася необхідністю здійснення витрат, залучення певних матеріальних, фінансових, кредитних, трудових та інших видів ресурсів. Керівники нафтогазовидобувних компаній все частіше почали стикатися з низкою управлінських проблем, спричинених ресурсними й виробничими обмеженнями, технічними параметрами й технологічними умовами, ризиками, відносинами власності та управління.

Наприкінці XIX ст. ключові детермінанти ціннісно зорієнтованого управління підприємствами в контексті підвищення ефективності їх функціонування та організаційного розвитку сформулював А. Маршалл (A. Marshall):

– організаційно-технічні цінності: досягаються шляхом забезпечення працівників роботою відповідно до здібностей і знань у поєднанні із забезпеченням персоналу необхідним обладнанням, устаткуванням і робочими пристроями для успішного виконання поставлених завдань [25, с. 875];

– професійні й партнерські цінності: важливо виявити здібного працівника, який зазвичай стає майстром, професіоналом; із цієї посади може просунутися в менеджери, далі стати компаньйоном [25, с. 1020];

– цінність як винагорода за складність і напруженість управлінської роботи: має бути належним чином оцінена, приносити «нормальний дохід від управління», який, на думку вченого, має бути високим відносно капіталу, оскільки значною мірою залежить від зусиль і старання менеджера, організованої ним системи планування, нагляду й контролю [25, с. 1807].

У контексті розглянутих підходів до визначення сутності та стрижневих концептів розвитку ціннісно зорієнтованого управління еволюцію предмета дослідження окреслюємо схематично (рис. 1).

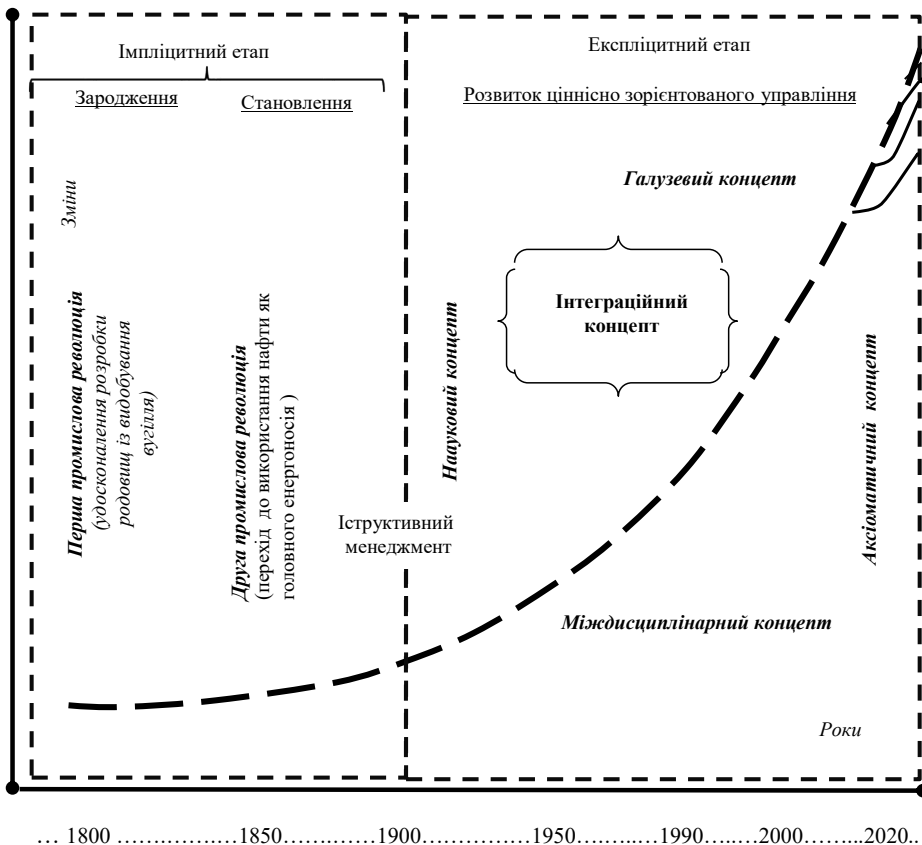

Рис. 1. Еволюція ціннісно зорієнтованого управління (розроблено автором на основі аналізу і систематизації інформації з опрацьованих джерел [4; 10; 11; 15; 27])

На початку ХХ ст. розвиток наукової думки щодо шляхів удосконалення управління підприємствами корелюється з ідеями раціоналізації їхньої організаційної структури, пошуком шляхів формування ефективного внутрішнього інституційного середовища відповідно до цінностей, окреслених у теорії ідеальної бюрократії М. Вебера (M. Weber) [26, с. 25].

Ідейне обґрунтування інструктивного менеджменту (*MBI – management by instruction*) передбачає необхідність регламентації системи управління підприємством на основі чітких правил, рекомендацій та інструкцій з урахуванням наукового підходу, що забезпечує менеджерів необхідними методами мислення, дієвими інструментами та навичками поведінки з ними [26, с. 729].

Генезис практичної значущості наукових цінностей для інтенсифікації продуктивності праці, збільшення обсягів видобутку на гірничо-видобувних підприємствах (виробітку в промислових організаціях) пов'язується з формуванням наукової школи менеджменту.

Очільник наукового підходу в управлінні Ф. Тейлор (F. Taylor) значною мірою долучився до розробки прикладного інструментарію підвищення ефективності діяльності підприємств – вектора цінності в системному організаційному розвитку компанії з використання науково обґрунтованих методів оптимізації витрат ресурсів, зростання продуктивності праці, збільшення прибутковості. Сформульовані ним практичні рекомендації щодо наукової організації праці з участю працівників робітничих професій і адміністрації організації стали ключовими драйверами еволюції ціннісного підходу до управління і розв'язання тогочасних потреб індустріального розвитку підприємств [27, с. 13, 28].

Розвиваючи ідеї наукового управління, американський інженер Г. Емерсон (H. Emerson) акцентував на необхідності максимізації використання потенціалу внутрішніх цінностей організації, пріоритетності ідейної складової в процесі створення цінності, що, на його думку, дасть змогу розкрити потенціал природних резервуарів ресурсів і зменшити залежність від необхідності додаткового залучення трудових ресурсів і капіталу для розвитку підприємства. Ефективність управління досягається завдяки сформованому комплексу цінностей, який приймається, поширюється і безперервно відтворюється в межах організаційної структури підприємства: 1) чітке ідейне обґрунтування формулювання цілей; 2) здоровий глузд і судження; 3) можливість отримання професійних консультацій; 4) дисципліна; 5) чесні угоди; 6) надійний, негайний і точний облік; 7) планування та скерування; 8) стандарти та розклади; 9) стандартизовані умови; 10) стандартизовані операції; 11) письмові практичні інструкції; 12) винагорода за ефективність [28, р. 98, 114].

У своїй науковій праці «Managing for Results», уперше опублікованій в 1955 р., П. Друкер (P. Drucker) розглянув процесний і системний підходи до результативного управління організацією. Перший характеризується спроможністю організації перетворювати наявні ресурси та знання на економічні цінності на ринку. Другий означає, що заради досягнення необхідних результатів діяльності підприємство має освоювати й використовувати внутрішній і зовнішній потенціал організаційного розвитку. Відповідно ефективність функціонування організації, на думку вченого, залежить від системної взаємодії ресурсів і витрат, взаємозалежності результатів окремого виду діяльності із загальними результатами підприємства, загальними ресурсами та зусиллями бізнесу, клієнтоорієнтованості, відповідального ставлення керівництва до соціальних і громадських справ, володіння специфічним людським ресурсом, що має унікальну цінність – знання, які дають результатам будь-якого бізнесу лідерську позицію [29].

Висновки. Таким чином, концепція ціннісно зорієнтованого управління дає змогу не тільки краще усвідомити економічну природу й характер створення цінностей у процесі формування капіталу власників підприємства, що дозволяє менеджменту компанії визначати перспективні проекти, реалізовувати найбільш ефективні управлінські рішення, а й краще виявляти цінності, що створюються для споживачів, партнерів, держави, регіону чи місцевого населення та мають суспільне значення, соціальну й економічну значущість.

Парадигма ціннісно зорієнтованого управління формується на основі дослідження об'єктивних реалій і процесів, ураховує фактори змін зовнішнього і внутрішнього середовища, базується на змінному консенсусі й сприймається галузевою спільнотою фахівців цілісно, що дає змогу просунути знання, розв'язувати проблеми і не повертатися до вже вирішених питань організаційного розвитку.

Оскільки ціннісний підхід ґрунтується на розумінні та застосуванні знань, що узгоджується з ідеями поведінкової науки, його слід вважати еволюційним концептуальним підходом до управління підприємствами, що відкриває нові горизонти для менеджерів і нові можливості для підвищення ефективності управління з використанням інструментарію стратегічного лідерства. Ціннісний підхід передбачає вдосконалення системи прийняття управлінських рішень на всіх рівнях корпоративної структури, узгодження діяльності лінійних керівників і виконавців щодо визначених корпоративних цілей з метою забезпечення максимізації цінності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Замазій О. В. Ціннісно-орієнтоване управління підприємством: концепції, технології, стратегії. Хмельницький : ХНУ, 2015. 334 с.

2. Сагайдак М. П., Смирнов Є. В., Теплюк М. А. Ціннісно-орієнтоване управління транснаціональними корпораціями. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. №4. С. 64–68.
3. Дихановський В., Русевич А., Еггінтон Б. Методологія ціннісно-орієнтованого управління плануванням розвитку озброєння. *Наука і оборона*. 2019. Т. 2. № 1. С. 41–48. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2018-2-1-41-48>.
4. Hasanudin, Nurwulandari A., Adnyana I., Loviana N. The Effect of Ownership and Financial Performance on Firm Value of Oil and Gas Mining Companies in Indonesia. *International Journal of Energy Economics and Policy*. 2020. Vol. 10. No. 5. P. 103–109. DOI: <https://doi.org/10.32479/ijeep.9567>.
5. Fedoryshyn D., Trubenko O., Dmytruk V., Fedoryshyn S., Humeniuk V. Peculiarities of geological structure of neogenic deposits of Haiv gas deposit and their influence on filtration capacity parameters. *European Association of Geoscientists & Engineers Conference Proceedings, Geoinformatics*, May 2021. Vol. 2021. P. 1–6. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.20215521044>.
6. Філософський енциклопедичний словник / ред. В. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 752 с.
7. Філософія: словник термінів та персоналій / ред. В. С. Бліхар. Київ : КВІЦ, 2020. 274 с.
8. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / ред. І. Зверева. Київ ; Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с.
9. Blackburn S. *The Oxford Dictionary of Philosophy*. Chatham : Oxford University Press : Mackays Ltd, 1996. 422 p.
10. Parsons T., Shils E. Values, motives, and systems of action. *Toward a general theory of action*. 1951. No 33. P. 247–275.
11. Rokeach M. *The Nature of Human Values*. New York : Free Press, 1973. 438 p.
12. Маслоу А. Мотивация и личность. Пер. с англ. 3-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2019. 400 с.
13. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы : пер. с англ. 2-е изд., испр. Москва : Смысл : Альпина нон-фикшн, 2011. 496 с.
14. Шевченко Д. А. Интегрированные коммуникации : энциклопедия. Москва : Издат.-торг. корпорация «Дашков и К», 2019. 298 с.
15. Schwartz Sh. H. An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*. 2012. No 2 (1). DOI: <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>.
16. Завадський Й. С., Осовська Г. В., Юшкевич О. О. Економічний словник. Київ : Кондор, 2006. 358 с.
17. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй. Київ : PortRoyal, 2001. 594 с.
18. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения. Москва : Гос. изд-во полит. лит., 1955. 360 с.
19. Милль Дж. С. Основы политической экономии : в 3 т. : пер. с англ. Москва : Прогресс, 1980. Т. 2. 480 с.
20. Бём-Баверк О. фон. Капитал и процент. Т. 2 : Позитивная теория капитала. Т. 3 : Экскурсы / пер. с англ. В. Кошкина ; под. ред. А. В. Куряева. Челябинск : Социум, 2010. 916 с.

21. Туган-Барановський М. І. Політична економія. Курс популярний : наук. вид. Київ : Наук. думка, 1994. 264 с.
22. Research Guides: Oil and Gas Industry. A Research Guide: History of the Industry. *Home – Research Guides at Library of Congress*. URL: <https://guides.loc.gov/oil-and-gas-industry/history> (дата звернення: 11.01.2022).
23. Слобода-Рунгурське нафтове родовище. Інвестиційний атлас надрокористувача. Вуглеводні. Київ. URL: <https://www.geo.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/Слобода-Рунгурське.pdf> (дата звернення: 11.01.2022).
24. Drake Well Museum and Park. URL: <https://www.drakewell.org/> (дата звернення: 11.01.2022).
25. Маршалл А. Принципы политической экономии. Москва : Директ-Медиа, 2012. 2126 с.
26. Вебер М. Избранные произведения / ред.: Н. Л. Шестернина, Н. В. Вербицкая ; пер. с нем.: М. И. Левина, А. Ф. Филиппов, П. П. Гайденко. Москва : Прогресс, 1990. 808 с.
27. Тэйлор Ф. Принципы научного менеджмента / ред. Е. Кочерина ; пер. с англ. А. И. Зак. Москва : Журн. «Контроллинг», 1991. 104 с.
28. Emerson H. The Twelve Principles of Efficiency. New York : The Engineering Magazine Company, 1913. 423 p.
29. Drucker P. Managing For Results. Routledge, 2012. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780080575315>.

REFERENCES

1. Zamazii, O. (2015). *Cinnisno-orijentovane upravlinnja pidpryjemstvom: koncepciji, texnologiji, stratehiji [Value-based management of the enterprise: concepts, technologies, strategies]*. Khmelnytskyi: CHNU [in Ukrainian].
2. Sahaidak, M., Smyrnov, Ye., & Tepliy, M. (2019). Tsinnisno-orijentovane upravlinnia transnatsionalnymy korporatsiiamy [Value-based management of transnational corporations]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of Khmelnytskyi National University*, 4, 64–68 [in Ukrainian].
3. Dykhanovskiy, V., Rusevych, A., & Egginton, B. (2019). Metodolohiia tsinnisno-orijentovanoho upravlinnia planuvanniam rozvytku ozbroiennia [A methodology of value-oriented management for armament development planning]. *Nauka i oborona*, 2 (1), 41–48. DOI: <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2018-2-1-41-48> [in Ukrainian].
4. Hasanudin, Nurwulandari, A., Adnyana, I. M., & Loviana, N. (2020). The Effect of Ownership and Financial Performance on Firm Value of Oil and Gas Mining Companies in Indonesia. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 10 (5), 103–109. DOI: <https://doi.org/10.32479/ijeep.9567>.
5. Fedoryshyn, D., Trubenko, O., Dmytruk, V., Fedoryshyn, S., & Humeniuk, V. (2021). Peculiarities of geological structure of neogenic deposits of Haiv gas deposit and their influence on filtration capacity parameters. *European Association of Geoscientists & Engineers Conference Proceedings, Geoinformatics*, 1–6. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.20215521044>.
6. Shynkaruk, V. (Ed.). (2002). *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical encyclopedic dictionary]*. Kyiv: Abrys [in Ukrainian].

7. Blikhar, V. (Ed.). (2020). *Filosofia: slovnyk terminiv ta personalii [Philosophy: a dictionary of terms and personalities]*. Kyiv: KVITs [in Ukrainian].
8. Zvierieva, I. (Ed.). (2012). *Entsyklopediia dlia fakhivtsiv sotsialnoi sfery [Encyclopedia for social professionals]*. Kyiv; Simferopol: Universum [in Ukrainian].
9. Blackburn, S. (2012). *The Oxford Dictionary of Philosophy*. Chatham: Oxford University Press: Mackays Ltd.
10. Parsons, T., & Shils, E. (1951). Values, motives, and systems of action. *Toward a general theory of action*, 33, 247–275.
11. Rokeach, M. (1973). *The Nature of Human Values*. New York: Free Press.
12. Maslow, A. (2019). *Motyvatsiia i lichnost [Motivation & Personality]*. Sankt-Peterburg: Piter [in Russian].
13. Maslow, A. (2011). *Novyje rubezhy chelovecheskoj prirody [New Frontiers in Human Nature]*. Moscow: Smysl: Alpina non-fikshn [in Russian].
14. Shevchenko, D. (2019). *Intehrirovannye kommunykatsyy: Entsyklopedija [Integrated Communications: Encyclopedia]*. Moscow: Izdatelsko-torhovaja korporatsiia “Dashkov i K” [in Russian].
15. Schwartz, Sh. H. (2012). An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2 (1). DOI: <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1116>.
16. Zavadskiy, Y., Osovska, H. & Yushkevych, O. (2006). *Ekonomichnyi slovnyk [Economic Dictionary]*. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].
17. Smit, A. (2001). *Dobrobut natsii. Doslidzhennia pro pryrodu ta prychny dobrobutu natsii [Research on the nature and causes of the well-being of nations]*. Kyiv: PortRoyal [in Ukrainian].
18. Ricardo, D. (1955). *Nachala politicheskoy jekonomii i nalogovogo oblozhenija [The beginnings of political economy and taxation]*. Moscow: Gosudarstvennoe izdatelstvo politicheskoy literatury [in Russian].
19. Mill, J. (1980). *Osnovy politicheskoy jekonomii [Fundamentals of political economy]*. (Vol. 2). Moscow: Progress [in Russian].
20. Von Böhm-Bawerk, E. (2010). *Kapital i procent [Capital and interest]*. (Vols. 2, 3). Cheljabinsk: Socium [in Russian].
21. Tuhan-Baranovskiy, M. (1994). *Politychna ekonomii. Kurs populiarnyi: naukovye vydannia [The political economy. The course is popular: a scientific publication]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian].
22. Research Guides: Oil and Gas Industry. A Research Guide: History of the Industry. (2022). *Home – Research Guides at Library of Congress*. Retrieved from <https://guides.loc.gov/oil-and-gas-industry/history>.
23. Sloboda-Runhurske naftove rodovyshche. Investytsiyni atlas nadrokorystuvacha. Vuhlevodni. (2019). *[Sloboda-Runhurske oil field. Subsoil user investment atlas. Hydrocarbons]*. Kyiv. Retrieved from <https://www.geo.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/Sloboda-Runhurske.pdf> [in Ukrainian].
24. Drake Well Museum and Park. (2022). Retrieved from <https://www.drakewell.org/>.
25. Marshall, A. (2012). *Principy politicheskoy jekonomii [Principles of political economy]*. Moscow: Direkt-Media [in Russian].
26. Weber, M. (1990). *Izbrannye proizvedeniya [Selected works]*. (Eds.: N. Shesternina & N. Verbitskaya). Moscow: Progress [in Russian].
27. Taylor, F. (1991). *Principy nauchnogo menedzhmenta [Principles of scientific management]*. (Ed. by E. Kocherina). Moscow: Kontrolling [in Russian].

28. Emerson, H. (1913). *The Twelve Principles of Efficiency*. New York: The Engineering Magazine Company.
29. Drucker, P. (2012). *Managing For Results*. Routledge. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780080575315>.

Стаття надійшла до редакції 14.01.2022

Стаття пройшла рецензування 10.02.2022

Стаття рекомендована до опублікування 18.02.2022

В. В. ДМИТРУК

соискатель ученой степени доктора философии, аспирант кафедры общей, инженерной геологии и гидрогеологии Ивано-Франковского национального технического университета нефти и газа, Украина, г. Ивано-Франковск

В. В. ГУМЕНЮК

доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры общей, инженерной геологии и гидрогеологии Ивано-Франковского национального технического университета нефти и газа, Украина, г. Ивано-Франковск

ГЕНЕЗИС ЦЕННОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО УПРАВЛЕНИЯ: МЕЖДИСЦИПЛИНАРНЫЙ И ОТРАСЛЕВОЙ АСПЕКТЫ

В статье освещаются вопросы зарождения и развития ценностно-ориентированного управления в условиях общественно-экономических трансформаций. Проведен ретроспективный анализ, очерчены основные этапы становления ценностно ориентированного управления на предприятиях. Исследованы интеграционные тенденции развития ценностно-ориентированного управления с учетом процессного, системного, междисциплинарного и отраслевого подходов.

Ключевые слова: ценности, менеджмент, нефтегазодобывающие предприятия, ценностно-ориентированное управление, эффективность.

V. V. DMYTRUK

PhD Student, Aspirant of General, Engineering Geology and Hydrogeology Department, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine, Ivano-Frankivsk

V. V. HUMENIUK

D. Sc. (Economics), Professor, Professor of General, Engineering Geology and Hydrogeology Department, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine, Ivano-Frankivsk

THE GENESIS OF VALUE-BASED MANAGEMENT: INTERDISCIPLINARY AND SECTORIAL ASPECTS

Problem setting. The study of the genesis of value-based management is distinguished by its interdisciplinary nature and requires redefinition of the existing approaches, as well

as comparative analysis of management paradigms, which are widespread in the theory and practice of enterprise management in various economic sectors, manufacturing, defense industry, and oil and gas extraction.

Recent research and publication analysis. The leading place on the list of modern studies and publications is occupied by the scientific works elaborating different aspects of value-based management, including the works of O. Zamazii (concepts, technology, strategy), M. Sahaidak, Ye. Smyrnov, M. Tepluk (peculiarities of implementation in transnational corporations), V. Dykhanovskyi, A. Rusevych, B. Egginton (planning of arms development), Hasanudin, A. Nurwulandari, I. Adnyana, N. Loviana (the impact of property and financial results of the activity of oil and gas extraction enterprises), O. Trubenko, et al. (in the context of consideration of the features of the geological structure of a gas field).

Paper objective. The aim of the article is complex analysis of the genesis of value-based management. Its achievement envisages completing a set of tasks: identification of the value-based approach at the interdisciplinary level of scientific cognition; conduction of comparative analysis of the genesis of value-based management, determination of its sectoral features taking into account the factors of technical and technological changes; formulation of conceptual generalizations regarding the stages of development of value-based management.

Paper main body. On the basis of the available theoretical statements, determination of essential characteristics and systematization of the obtained research results, the time range, conditions and factors of emergence and development of value-based management have been outlined.

The relationship between the process of emergence of value-based management and the social and economic transformations, scientific and technological progress, industrial development of manufacturing, and hydrocarbon extraction has been considered. The integration properties of value-based management and the process-related, systemic, program and target, as well as instructive approaches to management have been studied.

It has been substantiated that the changes in the energy sector, which are related to the transition from using coal as the main source of energy to using oil, have become the fundamental basis of paradigmatic changes in the organizational development of enterprises and the starting point of the sectoral concept of value-based management.

Conclusion of the research. The value-based management paradigm is formed on the basis of research into the objective reality and its processes, considers the factors of changes in the external and internal environment, is based on flexible consensus and perceived by the sectoral expert community as a whole, which permits advancing knowledge and solving problems without returning to already settled matters of organizational development.

Short abstract for an article

Abstract. The article highlights the emergence and development of value-based management in the conditions of socio-economic transformations. A retrospective analysis

was carried out, the main stages of the formation of value-based management in enterprises were outlined. Integration trends of value-based management development, taking into account process, system, interdisciplinary and sectoral approaches have been investigated.

Key words: values, management, oil and gas extraction enterprises, value-based management, efficiency.

Article details:

Received: 14 January 2022

Revised: 10 February 2022

Accepted: 18 February 2022

Рекомендоване цитування: Дмитрук В. В., Гуменюк В. В. Генезис ціннісно зорієнтованого управління: міждисциплінарний і галузевий аспекти. *Економічна теорія та право*. 2022. №1 (48). С. 29–43. DOI: 10.31359/2411-5584-2022-48-1-29.

Suggested Citation: Dmytruk, V. V., & Humeniuk, V. V. (2022). Henezys tsinnisno zoriientovanoho upravlinnia: mizhdystyplinarnyi i haluzevyi aspekty [The genesis of value-based management: interdisciplinary and sectorial aspects]. *Ekonomichna teoriia ta pravo – Economic Theory and Law*, 1 (48), 29–43. DOI: 10.31359/2411-5584-2022-48-1-29.